

ASPIRAȚIE ȘI REVELAȚIE ASPIRATION AND REVELATION

Crișu DASCĂLU

Academia Română. Filiala Timișoara

Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”

Abstract:

The double effort, of the aspiration towards the ideal and of its revelation, benefits from a poetic expression that is situated, simultaneously, in two opposite registers: in a profane and in a sacred one. The terms employed to the end come, on the one hand, from the language of peasant terrestriality and, on the other hand, from the language of the Biblical myth.

Key words: *prayer, psalms, mediator, conciliation, sacred.*

Cuvinte cheie: *rugăciune, psalmi, mediator, conciliere, sacru*

Aspirația și revelația sunt modalități cu ajutorul cărora realul și, respectiv, idealul se caută și, în același timp, se atestă.

Expresia biblică a aspirației o constituie *rugăciunea*, prin care penitentul speră să obțină, dacă nu grațierea, măcar grația interlocutorului. Că *rugăciunea* este chemată a îndeplini un atare rol dovedește, între altele, faptul că este plasată frecvent, "cu drepturi egale", alături de alte atitudini cu care, într-o viziune mitică consecventă, ar fi evident incompatibilă: "Cine-a purces în ploaie și furtuni / Și a brăzdat în negură și zloată / Șesul blajin și gras, întâiaș dată / Cu *blăsteme, nădejdi și rugăciuni?*". De altfel, poetul însuși pune în cauză autenticitatea (originară) a acestei forme de raportare la divinitate: "Nici rugăciunea, poate, nu mi-e rugăciune, / Nici omul meu nu-i poate omenesc". Devierea de la conduita cutumiară este, în primul rând, vizibilă în semnificația revendicativă, justițiară a rugăciunii, din care par a fi excluse cu desăvârșire smerenia și umilința: "Nu-ți cer un lucru prea cu neputință / În recea mea-ncruntată suferință. / Dacă-ncepui de-aproape să-și dau ghes, / Vreau să vorbești cu robul tău mai des". *Dorirea, jindul și râvnirea* dau expresie insașiabilei sale apetitii pentru idealitate, febrei sale devoratoare condamnate însă a capta la nesfârșit doar absența acesteia. Atitudine permanentizat ezitantă, care se prelungește, cum e de așteptat, și în discursul critic: „Poezia sa rămâne deschisă mai multor interpretări și e firesc să fie astfel dacă ținem seama de ambiguitatea pe care se ridică reprezentările sale. Acestea arată, cu hotărâre, mai multe zone de sensibilitate și mai multe chipuri de a traduce o idee”. [1]

Rugile și numeroșii Psalmi fac parte din ceea ce s-ar putea numi *discurs adecvațional*, [2] constituit ca act de vorbire efectuat sub permanenta periclitate a instrumentului ei, ca strategie prin care se urmărește transferarea acestei precarități semiotice asupra interlocutorului. Când interlocutorul aparține transcendentului, locutorul recurge la tipuri de mesaj instituționalizate, cum este *rugăciunea*. Acum, dialogul este restrâns la actul enunțării, căci persuasiunea urmărește nu determinarea unei anumite atitudini la interlocutor, ci anularea acestuia. De obicei, unui semnificat sacralizat prin tradiție îi este asociat un semnificat nu numai profan, ci, mai mult, antisacral. Astfel, discursul adecvațional apare ca un mijloc de amenințare a transcendenței, de comunicare a neîncrederii într-un sens transcendent, introdus în text doar spre a fi contestat, printr-un proces dialectic propriu spațiului poetic.

Codul *profan* pune la dispoziție două paradigme pentru exprimarea *aspirației*: pe aceea a *plantelor* și pe cea a *inaripatelor*, care au în comun semnificația (variabilă, totuși!) a "înălțării".

Plantele sunt, asemenea ființei, purtătoarele unui dualism originar, născute fiind "dintr-un crâmpei de soare / Și o fărâmă de pământ"; ele sunt constrânse, simultan și permanent, la o orientare divergentă, spre "real" și spre "ideal", părănd a sfida inospitalitatea celui dintâi, pentru a-și realiza un proiect genetic: "Din pietre sterpe și uscate / Un fir de iarbă s-a ivit, Și vârful lui în infinit / A cutezat, străin, să cate. /.../ Strivit în ulița măreață, / Secat de drumul de asfalt, / El e de felul cerului înalt, / Care șoptind îi spune și-l învață". Această sfidare ia în mod obișnuit forma exercitării unei acțiuni transformatoare asupra "realului", prin care acesta este pregătit pentru germinare. Activitatea respectivă este asimilată constant de poet cu *muncile agrare*, producătoare de miracol prin finalitatea lor creatoare: "Plugule, cin' te-a născocit, / Ca să frământați a șesurilor coaje / Și să-nlesnești îndătinata vraje / De-a scoate-n urmă-ți bobul însutit?". Sub raportul creativității, între truda țaranului și osteneala poetului sunt șterse toate hotarele: "Cuvântul meu să fie plug. / Tu fața solului o schimbă, / Lăsând în urma ta belșug", atât cele ale îndeletnicirilor, precum și ale uneltelor lor: "Ca să schimbăm, acum, întâia oară, / Sapa-n condei și brazda-n călimară". Nu va fi, deci, de mirare, dacă aspirația pe care poetul însuși o încorporează, îl îndreptățește la ipostazieri simbolice: "Ca să te-ating, târâș pe rădăcină, / De zeci de ori am dat câte-o tulpină /.../ Am fost un pai și am răzbit pe munte, / Moliift înalt și mândru că pui punte / Pe creștete, din lume către veac". Perseverarea în aspirație presupune reprimarea condiției terestre, desprinderea definitivă: "Și, uitându-ți rădăcina, îți urmezi pe boltă firul, / Pentru că în vârf o floare cât o stea și s-a deschis".

Depășirea apartenenței la terestritate apare drept o cerință a aspirației autentice, cu șansă de succes și ea își găsește exprimarea potrivită cu ajutorul paradigmei "înaripatelor", singurele ce se pot situa efectiv (chiar dacă temporar) în intervalul dintre real și ideal: "O, du-te, *fluture*, din nou, / Luminile te cheamă". Fragilitatea insectei nu este în contradicție cu exercitarea acestei îndatoriri: "Vino-mi tot tu-n fereastră, stea-n fundul lumii vie, / Ce mă cunoști aproape cu geamul de Tărie /.../ Ochiul deschis, în care un gând mi se aține, / Dorește ziua-ntreagă de noapte și de tine. / La tine se ridică în fiecare seară / *Albina* să ia miere un strop și-un bob de ceară". Înălțarea la ideal este în așa măsură un har firesc, încât riscul de a-l nesocoti este întotdeauna mai mare decât acela implicat de ascensiune: "Cât te iubesc, frumoasa mea *albină*, / Că sarcina chemării te-a ucis!".

Nu sunt ignorate nici păsările mărunte: "Aștept crâmpeie mici de gingășie, / Cântece mici de *vrabii* și *lăstun*", deși preferințele sunt îndreptate în chip vădit către cele cu vocația marilor zboruri: "De prin adâncul nopții vin *cocorii* / Pe care i-am văzut plecând, /.../ Vin înapoi din raiuri fericite / Și lumea-ntreagă-a stelelor străbat" și mai ales către păsările de pradă: "Cei umiliți în trudă și-n răbdare, / Pribegii, robii și sihaștrii, / Bătuți de-a lunii vânăta dogoare, / Așteaptă stolul *șoimilor* albaștri". Evocarea acestora din urmă nu este străină de o viziune aș zice delinvențională asupra aspirației (în fond prometeică, dacă primul termen intrigă): "Tâlhar de ceruri, îmi făcui solia / Să-ți jefuiesc cu *vulturii* Tăria". Sunt tentat să cred că, întocmai cum identificarea, grație însușirii comune a creativității, dintre poet și țaran declanșează o tematică adecvată durabilă, tot astfel complacerea lui în postura de infractor în raport cu un ideal inaccesibil poate pune într-o altă lumină întregul ciclu al *Florilor de mucigai*, interpretabil ca semnificând, alături de compasiunea întemeiată pe solidaritatea de breaslă, și admirația fățișă pentru "multele minuni", căci și poetul (din *Vraciul*) și Lache (din poezia cu titlu omonim), de pildă, vădesc aceeași uimitoare pricepere a prefacerii, o dispoziție absolut artistică pentru metamorfozare.

Aspirației îi corespunde, în cealaltă extremitate, *revelația*. Întrucât forma de existență a idealului este absența, el nu poate fi perceput, ci doar relevat cu ajutorul unor elemente chemate să-l ateste, elemente care, grație rolului lor, fundamentează în poezia lui Arghezi o adevărată simptomatologie.

Revelatorul acreditat de mitul biblic este *îngerul*, mesager al divinității: "Trimate, Doamne, semnul depărtării, / Din când în când, câte un pui de înger, // Să bată alb din aripă la lună / Să-mi dea din nou povața ta mai bună". Asigurând despre existența idealului, el se instaurează în ființă ca aspirație: "Muncesc în mine aripi să-ncolțească, / Dintr-o pruncie îngerească, / Și neputând ieși, la cer, să bată, / Mă doare carnea-n umeri, sângerată".

Un impuls similar stârnesc, de altfel, și *cocorii*, cei reveniți din spațiul edenic: "În sufletul bolnav de oseminte / De zei străini, frumoși în templul lor, / Se iscă aspru un îndemn fierbinte / Și-mi simt sculate aripi de cocor". Sacralizarea, ca expresie a contaminării de idealitate, ia frecvent această formă, al cărei prototip este *la donna angelicata*; motivul nu lipsește nici la Eminescu: "Cungiurând c-un braț molatec gâtul tău cel alb ca zarea, / Apăsând fața-ți roșită pe-al meu piept bătând mereu, / Ea cu cealaltă mână pe-ai tăi umeri de ninsoare: / Locul aripelor albe le-aș căta-n delirul meu!".

Contaminarea de real este, și ea, posibilă, prin "pierderea soliei", adică prin uitarea producătoare de indiferență: "Cocorii trec Tăria fără el / Și nu-l mai cheamă zborul lor defel. /.../ Și-nțâia dată simte, cât de cât, / În dumicarea timpului, urât; / Căci neștiută-ncepe să-ncolțească / Pe trupu-i alb o bubă pământescă".

În cod profan, rolul de revelator al idealului revine *luminii astrale*, perceptibilă prin suflet, deci cu ajutorul acelei părți a ei cu care ființa se desolidarizează de real: "Sufletul, ca un burete, / Prinde lacrimile-ncete / Ale stelelor pe rând / Sticlind alb și tremurând". Revenindu-i să capteze asemenea semnale, sufletul este adeseori simbolizat printr-o suprafață reflectantă: "Că sufletul e-o sabie sticloasă / Care trebuie trasă: / Să-i scânteie stele-n luci!". Din necesitatea de a exprima fascinația, și mai ales, obsesia idealului, lumina capătă uneori consistență și durabilitate: "O, vino, fluture, te lasă / Pe brațu-mi ostenit . / ... // Strămută-mi gându-ntr-alte părți, / Strecoară-mi-l pe sub tulpini, / Ca să-l întorc apoi pe cărți, / Nins, cum și tu vii, de lumini " sau "De *funinginile lunii* / Nu mai poate să se spele / Cel ce s-a mănjit cu ele. // Luna însă m-aștepta. / Uite-o la fereastra mea."

Antrenate în mișcări potrivnice, aspirația și revelația par a prelungi realul și idealul până într-un loc privilegiat, în care întâlnirea lor să devină posibilă.

Punctul de întâlnire este *piscul*, cel care "sfârșește-n punctul unde-ncepe", făcând să coincidă începutul cu sfârșitul, anulând opozițiile, loc de supliciu și de triumf. El dă sens altitudinii terestre, muntelui "împresurat de astre", sustrăgându-l acțiunii revelatoare ("Pândit să crească peste tine / Șesul turtit, flămând de înălțime") a realului.

Protagonistul acestui efort de înlănzire a diferențelor este *mediatorul*, rol ce revine, în mitul biblic, lui *Isus*, dar care este asumat, în egală măsură, și de către *poetul* însuși. Identitatea de rol este cea care scoate în evidență nonidentitatea conciliatorilor: "Isusul meu nu-i cel adevărat, / Și eu nu-l pot duce, nici cunoaște" sau "Sunt robul vostru, hotărât de sus, / Să fiu caricatura lui Isus". Însă asumarea unui rol nu înseamnă, implicit, și exercitarea lui, căci, din diverse motive, idealul nu poate fi atins. Între acestea, un loc de seamă revine inaccesibilității lui, faptului că este plasat sub semnul interdicției: "Dar eu, râvnind în taină la bunurile toate, / Ți-am auzit cuvântul zicând că nu se poate". Tabuizarea scopului descurajează dorința de a-l atinge, este generatoare de scepticism, ezitare și îndoială. Aspirația devine reticentă, idealul începe să fie privit cu suspiciune: "Ești ca un gând, și ești și nici nu ești, / Între puțință și-ntr-o amintire". Singurul mod în care poetul poate să dea "o rezolvare" contradicției dintre ideal și real pare a fi acela de a contesta, în cele din urmă, existența unui ideal mereu inaccesibil: "Vreau să pier în beznă și în putregai, / Nencercat de slavă, crâncen și scârbit. / Și să nu se știe că mă dezmierdai/ Și că-n mine însuși tu vei fi trăit. Dar, prin contestarea unuia dintre termenii ei, contradicția nu este rezolvată, ci doar suspendată, făcută inofensivă.

O altă cauză care face imposibilă concilierea este chiar *reticența* poetului de a atinge idealul, ezitare izvorâtă din teama de a-l anula prin transformare automată în real. Un ideal tangibil este în optica sa o contradicție de termeni: "Ești visul meu din toate cel frumos / Și nu-ndrăznesc să te dobor din cer grămadă". El se complăce într-o neliniștitoare iluzie: aceea de a reuși să aparțină într-un mod ireal realului, adică fără să se contamineze de acesta ("Acel ce-atinge *neatins* noroiul / Și poate duce drum și peste cer" și într-o la fel de bulversantă obsesie: aceea de a intra în posesia idealului, dar nu ca posesor al acestuia ("Rămân cu tine să mă mai măsoar, / Fără să vreau să ies biruitor. / Vreau să te pipăi și să urlu: 'Este!'"). Oroare de a aparține, în vreun fel, abjecției, pe de o parte și, pe de altă parte, spaima de a vulnera inocența.

Imposibilitatea de a media efectiv între ideal și real face ca, în ciuda prezenței active a mediatorului, contradicția dintre ele să apară sub forma a două subraporturi: dintre *poet* și *real* și dintre *poet* și *ideal*, fiecare dintre acestea comportând numeroase atitudini, adeseori reciproc contradictorii, pe care nu le-am luat aici în considerare nu numai pentru că ar fi pretins un comentariu disproporționat de întins, ci și din cauză că ar fi fost nenecesară trecerea din sfera limbajului poetic în aceea a operei, trecere a cărei seducție este, de altfel, atât de mare încât face întotdeauna dificilă perceperea clară a limitei dintre aceste planuri. Lucrurile apar în întreaga lor complicație, absolut reală, dacă se ține cont de faptul că raportul ideal vs. real este doar una dintre fațetele sub care se prezintă principiul contradicției în limbajul poetic.

Dar imposibilitatea de a imprima o finalitate adecvată efortului de mediere între ideal și real să fie oare adevărată? Întrebarea este justificată, fie și numai pentru că, într-o asemenea eventualitate, ar trebui să se admită că, la nivelul ansamblului arghezian, mișcarea dialectică încetează, relațiile devin rigide, fixate parcă definitiv pe un suport metafizic. Cred a fi inevitabil ca, rămânând în limitele stricte ale raportului "ideal" vs "real", să se accepte o atare concluzie, în ciuda sau tocmai din cauza felului foarte complicat în care gândește Arghezi acest raport.

Concluzii

Or, este limpede că obsesia sacralizării profanului și a profanării (în cel mai inocent sens, de coborâre printre noi) a sacralului este soluționată de Arghezi, însă nu ca gânditor, în planul sensurilor apriorice al căror destin constrângător l-acceptat o dată cu matricea metafizică a mitului biblic, ci ca poet, în planul limbajului, prin performanța concilierii unor coduri aflate, altfel, în violentă opoziție, în interiorul aceleiași totalități.

Bibliografie

1. Eugen Simion, *Scriitori române de azi*, I, București, Editura Cartea Românească, 1974, p. 12-13.
2. Cf. Crișu Dascălu, *Adecvarea la interlocutor în discursul poetic*, în *Cunoaștere, creativitate, comunicare*. Supliment la tomul XXVII al „Analelor științifice ale Universității „Al. I. Cuza”, seriile III-e.f. Vol. 2. *Probleme de metalimbaj și metaliteratură*, Iași, 1981, p. 92-93.